

Sygn. akt II UK 171/18

POSTANOWIENIE

Dnia 22 maja 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Frańczak

w sprawie z wniosku S. M.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w O.

z udziałem V. Sp. z o.o.

o podleganie obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 22 maja 2019 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 20 grudnia 2017 r., sygn. akt III AUa [...],

1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,

2. zasądza od S. M. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. kwotę 240 zł (dwieście czterdzieści) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w [...] wyrokiem z dnia 20 grudnia 2017 r., oddalił apelację wnioskodawcy S. M. od wyroku Sądu Okręgowego w O. z dnia 28 kwietnia 2017 r., wydanego w sprawie przy udziale zainteresowanego V. Spółki z o.o. w N. (dalej jako Spółka), oddalającego odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w O. z dnia 23 września 2013 r. stwierdzającej, że wnioskodawca, jako pracownik Spółki nie podlega obowiązkowo ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowym,

chorobowemu i wypadkowemu od dnia 12 lipca 2012 r. z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę.

W wyrokach Sądów *meriti* przyjęto, że stosunek prawny łączący wnioskodawcę ze Spółką nie nosił cech podporządkowania, które zgodnie z art. 22 § 1 k.p. jest na tyle istotną przesłanką stosunku pracy, iż jej brak jest wystarczający do uznania, że praca nie jest świadczona w ramach stosunku pracy. Wnioskodawca, będąc prezesem jednoosobowego zarządu Spółki i większościowym wspólnikiem nie podlegał jakimkolwiek podporządkowaniu, nawet tzw. autonomicznemu, gdyż w istocie sam sprawował nadzór właścicielski, posiadając 98% udziałów w Spółce. Zarówno matka skarżącego - wspólnik posiadający 2% udziałów, jak i B. K., jako prokurent Spółki powołany przez zarząd, nie byli uprawnieni do wydawania wnioskodawcy jako prezesowi zarządu wiążących poleceń, a ponadto biorąc pod uwagę status właścicielski miał on głos decydujący i ostateczny we wszystkich sprawach związanych z działalnością Spółki. Co więcej, również postanowienia umowy Spółki wskazują, że *de facto* bez zgody wnioskodawcy jako wspólnika, nie zostałyby podjęte żadne uchwały zgromadzenia wspólników, bowiem uchwały wspólników zapadały bezwzględną większością głosów. W spornym okresie wnioskodawca wykonywał określone czynności w imieniu i na rzecz zainteresowanej Spółki nie w ramach pracowniczego zatrudnienia, ale zarządu tą Spółką. W sprawie nie zachodziła również przesłanka odpłatności pracy wymieniona w art. 22 § 1 k.p., skoro do przesunięć majątkowych dochodzi w ramach majątku samego wspólnika. Nie było rozdzielności wykonywanej pracy przez wnioskodawcę, od kapitału Spółki. Nie doszło do obciążenia pracodawcy ryzykiem działalności i nie wystąpiła cecha kierownictwa pracodawcy, która powinna przejawiać się w rzeczywistym podporządkowaniu pracownika innemu podmiotowi. Brak występowania konstytutywnego elementu stosunku pracy, jakim jest podporządkowanie pracodawcy, powoduje niedopuszczalność zawarcia umowy o pracę, a w stosunku do już zawartych umów, stanowi o ich nieważności (art. 58 k.c. w związku z art. 300 k.p. w związku z art. 22 k.p.). Z tego względu Sąd Apelacyjny uznał, że nie ma podstaw do stwierdzenia, że wnioskodawca jako pracownik w zainteresowanej Spółce V. podlega obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym od dnia 12 lipca 2012 r. na mocy art. 8

ust. 1, art. 11 ust. 1 i art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 300, dalej jako ustawa systemowa).

Wnioskodawca w całości zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego skargą kasacyjną, domagając się uchylenia zaskarżonego wyroku w całości i jego zmiany przez ustalenie, że podlega obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym od dnia 12 lipca 2012 r. z tytułu zatrudnienia u płatnika składek i zasądzenia od organu rentowego na jego rzecz zwrotu kosztów postępowania według norm przepisanych; ewentualnie uchylenia zaskarżonego wyroku w całości i przekazania sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania, z uwzględnieniem kosztów postępowania kasacyjnego.

Skarga kasacyjna została oparta na podstawie naruszenia przepisów prawa materialnego: 1) art. 22 § 1 k.p., przez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że umowa o pracę zawarta między płatnikiem składek a skarżącym miała charakter iluzoryczny, nie zawierała stosunku podporządkowania oraz wiązała się z połączeniem pracy i kapitału w rękach jednego podmiotu, co doprowadziło do przyjęcia, że skarżący nie wykonywał swoich obowiązków służbowych w ramach stosunku pracy, mimo że wykonywał pracę w tych samych warunkach, jak przed dniem 12 lipca 2012 r., kiedy to niewątpliwie wykonywał swoje obowiązki na podstawie stosunku pracy; 2) art. 6 ust. 1 pkt 1, art. 11 ust. 1 pkt 1 i art. 12 ust. 1 pkt 1 ustawy systemowej, przez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na uznaniu, że w okresie od dnia 12 lipca 2012 r. skarżący nie podlegał ubezpieczeniom społecznym jako pracownik; 3) art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy systemowej, przez błędną wykładnię polegającą na uznaniu, że większościowy wspólnik spółki z o.o. podlega ubezpieczeniu jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący wskazał na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego, sprowadzającego się do pytania, czy nabycie przez pracownika spółki z ograniczoną odpowiedzialnością wszystkich lub niemal wszystkich udziałów w tej spółce powoduje wygaśnięcie stosunku pracy łączącego go z tą spółką, choćby nie miało ono wpływu na zakres czynności pracownika. W sprawie występuje także potrzeba wykładni przepisów

budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów dotycząca: 1) art. 22 § 1 k.p. tj. „wyjaśnienia zakresu podległości służbowej koniecznej w stosunkach między członkiem zarządu, będącego jednocześnie wspólnikiem większościowym a zatrudniającą go spółką dla zaistnienia stosunku pracy, możliwości łączenia w rękach jednej osoby kapitału oraz pracy, a także zakresu pojęcia „niemal jedyne go udziałowca” bowiem „niejasne znaczenie tych terminów może prowadzić niekiedy do naruszenia art. 22 § 1 k.p., a w konsekwencji uznania, że pracownika - wspólnika większościowego i spółki nie wiązał stosunek pracy”, 2) możliwości stosowania art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy systemowej do wspólników większościowych spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, w stosunku do których organy rentowe uznały, że nie wykonywali oni swoich obowiązków w ramach stosunku pracy, mimo niewątpliwego świadczenia pracy na rzecz spółki.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o wydanie postanowienia o odmowie przyjęcia skargi do rozpoznania oraz zasądzenie na jego rzecz od skarżącego kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4). Obowiązkiem skarżącego jest sformułowanie i uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania w nawiązaniu do tych przesłanek, gdyż tylko wówczas może być osiągnięty cel wymagań przewidzianych w art. 398⁴ § 2 k.p.c. Rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego w kwestii przyjęcia bądź odmowy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania wynika z oceny, czy okoliczności powołane przez skarżącego odpowiadają tym, o jakich stanowi art. 398⁹ § 1 k.p.c.

Wniosek o przyjęcie do rozpoznania skargi kasacyjnej został oparty na przesłance występowania w sprawie istotnego zagadnienia prawnego (art. 398⁹ § 1

pkt 1 k.p.c.) oraz potrzeby wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.).

Za istotne zagadnienie prawne w rozumieniu cytowanego przepisu uznaje się zagadnienie dotychczas niewyjaśnione i nierozwiązane w orzecznictwie, a więc cechujące się nowością, którego rozstrzygnięcie może sprzyjać rozwojowi prawa. W utrwalonym orzecznictwie przyjmuje się, że powołanie się na tę okoliczność wymaga, obok sformułowania tego zagadnienia, także przytoczenia związanych z nim konkretnych przepisów prawnych, wskazania, dlaczego jest ono istotne oraz przedstawienia argumentacji wskazującej na rozbieżne oceny prawne (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002 nr 1, poz. 11; z dnia 14 lutego 2003 r., I PK 306/02, Wokanda 2004 nr 7-8, s. 51; z dnia 7 czerwca 2005 r., V CSK 3/05, LEX nr 180841).

Z kolei w sytuacji, gdy podstawą wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania jest potrzeba wykładni przepisów prawa (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.), konieczne jest określenie, które przepisy wymagają wykładni Sądu Najwyższego, ze wskazaniem, na czym polegają związane z tym poważne wątpliwości, lub z przedstawieniem rozbieżności w orzecznictwie sądów (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, Biuletyn SN 2002 nr 7, s. 10). Wypada również dodać, że podobnie jak w przypadku gdy podstawą wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania jest występujące w sprawie zagadnienie prawne (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.), nie zachodzi ona, jeżeli Sąd Najwyższy zajął już stanowisko w kwestii tego zagadnienia prawnego lub wykładni przepisów i wyraził swój pogląd we wcześniejszych orzeczeniach, brak nadto okoliczności uzasadniających zmianę tego poglądu (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 12 marca 2010 r., II UK 400/09, LEX nr 577468; z dnia 19 stycznia 2012 r., I UK 328/11, LEX nr 1215423; z dnia 19 marca 2012 r., II PK 294/11, LEX nr 1214578; z dnia 10 kwietnia 2018 r., I CSK 733/17, LEX nr 2495968; z dnia 10 kwietnia 2018 r., II PK 143/17, LEX nr 2525398; z dnia 19 kwietnia 2018 r., I CSK 709/17, LEX nr 2486162; z dnia 23 maja 2018 r., I CSK 33/18, LEX nr 2508114).

Zarówno istotne zagadnienie prawne, jaki i potrzeba wykładni przepisu budzącego poważne wątpliwości przedstawione we wniosku o przyjęcie skargi

kasacyjnej do rozpoznania sprowadzają się sugerowanej przez skarżącego potrzeby wyjaśnienia kwestii dopuszczalności zatrudnienia wspólnika większościowego spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w reżimie umowy o pracę, a co za tym idzie możliwości podlegania ubezpieczeniom społecznym z tego tytułu. Wbrew twierdzeniom skargi o istnieniu rozbieżności w orzecznictwie w tym zakresie, Sąd Najwyższy jednolicie przyjmuje, że wspólnik, który ma większościowe udziały w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością nie może korzystać z ubezpieczenia społecznego jako pracownik (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 3 lipca 2011 r., I UK 8/11, OSNP 2012 nr 17-18, poz. 225, LEX nr 1043990 oraz z dnia 11 września 2013 r., II UK 36/13, LEX nr 1391783 z glosą K. Stępnickiej, LEX/el). Mimo iż, co do zasady, judykatura dopuszcza pracownicze zatrudnianie wspólników wieloosobowych spółek z ograniczoną odpowiedzialnością na stanowiskach członków zarządu (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 1995 r., I PZP 7/95, OSNAPIUS 1995 nr 18, poz. 227 oraz wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 16 grudnia 1998 r., II UKN 394/98, OSNAPIUS 2000 nr 4, poz. 159; z dnia 2 lipca 1998 r., II UKN 112/98, OSNAPIUS 2000 nr 2, poz. 66; z dnia 14 marca 2001 r., II UKN 268/00, LEX nr 551026; z dnia 23 października 2006 r., I PK 113/06, Pr. Pracy 2007 nr 1, s. 35; z dnia 7 kwietnia 2010 r., II UK 357/09, LEX nr 987623), to, gdy udział w kapitale zakładowym spółki innych wspólników pozostaje iluzoryczny - co miało miejsce w rozpoznawanej sprawie - Sąd Najwyższy nie uznaje takiego zatrudnienia za zatrudnienie pracownicze (por. np. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 7 kwietnia 2010 r., II UK 177/09, LEX nr 599767; z dnia 3 sierpnia 2011 r., I UK 8/11, LEX nr 1043990). Taka konfiguracja oznacza bowiem połączenie pracy i kapitału, co wyklucza dopuszczalność nawiązania stosunku pracy z własną spółką i podleganie takiego wspólnika pracowniczym ubezpieczeniom społecznym, niezależnie od rodzaju czynności (wykonawcze czy zarządzające), jakie miałyby być realizowane w ramach umowy o pracę (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 2018 r., I UK 576/17, LEX nr 2488094).

Konkludując, prawidłowo przyjęły Sądy obu instancji, że status właścicielski skarżącego wykluczał kumulację roli pracodawcy i pracownika, tj. pozostawanie przez skarżącego z samym sobą w stosunku pracy podporządkowanej w Spółce, będącej w 98% jego własnością. Oznacza to, że sporna umowa o pracę nie

wykreowała stosunku pracy w rozumieniu art. 22 k.p., bowiem sporny stosunek pracy był pozbawiony konstytutywnych cech pracowniczego zatrudnienia, tj. cech podporządkowania, ze względu na zawarcie spornej umowy przez skarżącą w istocie rzeczy z „samym sobą”. Wykreowany przez skarżącego stosunek pracy, pozbawiony w istocie konstrukcyjnych cech pracowniczego stosunku zatrudnienia, dyskwalifikował pracowniczego tytuł podlegania ubezpieczeniom społecznym. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego, dla włączenia danej osoby do ubezpieczenia społecznego niezbędna jest przynależność do określonej w ustawie systemowej grupy podmiotów podlegających obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 17 marca 2016 r., III UK 83/15, LEX nr 2026236; z dnia 6 sierpnia 2013 r., II UK 11/13, LEX nr 1460954; z dnia 19 lutego 2008 r., II UK 122/07, LEX nr 448905). Przepis art. 8 ust. 1 ustawy systemowej w związku z art. 22 k.p. normuje, kiedy wykonywanie przez osobę fizyczną czynności na rzecz podmiotu prawa takiego jak spółka z ograniczoną odpowiedzialnością ma cechy zatrudnienia na podstawie stosunku pracy. O tym, czy strony umowy istotnie pozostawały w stosunku pracy i stosunek ten stanowi tytuł ubezpieczeń społecznych (art. 8 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych), nie decyduje samo formalne zawarcie umowy o pracę, wypłata wynagrodzenia, przystąpienie do ubezpieczenia i opłacenie składki, wystawienie świadectwa pracy, ale faktyczne i rzeczywiste realizowanie elementów charakterystycznych dla stosunku pracy, wynikających z art. 22 § 1 k.p. (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 26 lutego 2013 r., I UK 472/12, LEX nr 1356412; z dnia 11 września 2013 r., II UK 36/13, LEX nr 1391783), co w sprawie nie miało miejsca.

Skarżący nie zdołał wykazać, że zachodzi potrzeba rozpoznania skargi, wobec czego Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, orzekając co kosztach postępowania kasacyjnego pomyśli art. 98 § 1 k.p.c.